

Галина БІТКІВСЬКА

СНОВИДІННЯ ЯК СТРУКТУРНИЙ ЕЛЕМЕНТ У ПОВІСТІ КРІСТИ ВОЛЬФ «КАССАНДРА»

У статті розглянуто літературні сновидіння як «текст у тексті». Досліджено семантику і структуру сновидінь у повісті Крісти Вольф «Кассандра», з'ясовано роль сновидінь у структурі оповіді. Межові зі сновидіннями ситуації виявлення підсвідомого — марення, транс, безумство, визначено як важливі етапи в самопізнанні Кассандри.

Ключові слова: літературні сновидіння, «текст у тексті», семантика сновидінь, структура сновидінь, оповідь.

Творчість німецької письменниці Крісти Вольф (народ. в 1929 р.) загалом для українського читача залишається маловідомою, хоча в її творах порушуються найактуальніші сучасні проблеми, а в спеціальних дослідженнях її прозу визначають як інтелектуальну. У 2002 р. письменниця стала першим лауреатом Літературної премії Німеччини. Лауреат Нобелівської премії Гюнтер Грасс, вручаючи премію Крісті Вольф, назвав її письменницею світового рівня [7].

Повість К. Вольф «Кассандра» (1983) отримала справедливе визнання критики як сильний, пристрасний, сміливий твір, новаторський у найвищому сенсі [1, с. 239]. Одним із нових прийомів, використаних Вольф (вона застосувала його при публікації повісті «Немає місця. Ніде», 1979), є те, що художній твір опублікований разом із чотирма лекціями, які є і авторським коментарем до художнього тексту, і саморефлексією щодо порушених гострих філософських і моральних проблем [6].

Художню своєрідність повісті К. Вольф «Кассандра» досліджували С. Апт, І. Іванова, Л. Климова, Т. Клопова, С. Маценка, А. Нямцу, П. Рихло, Т. Шарипіна та ін. Основні напрями досліджень: новаторство в сюжетотворенні авторської версії міфу про Кассандру (А. Нямцу, П. Рихло, І. Іванова, Т. Клопова), інтерпретація троянського циклу міфів у авторській версії (Т. Клопова, І. Іванова, Т. Шарипіна), осмислення авторської візії в межах ширшої теоретичної проблеми, зокрема, повість «Кассандра» в контексті інтелектуальної німецької прози (Л. Климова) чи міф у повісті «як модель мислення та спосіб організації художньої дійсності» (С. Маценка). У дослідженнях практично не використовується матеріал досить великої кількості сновидінь, описаних у творі. Кріста Вольф зображує сон як фізіологічний стан, природний для людини. Письменниця звертає особливу увагу на здатність персонажа спати/не спати чи бачити сновидіння, що дозволяє висловити припущення про важливу роль сновидінь в авторській концепції твору.

Літературні сні і сновидіння є предметом спеціальних зацікавлень представників різних наук, у дослідженнях яких використовуються різноманітні підходи: літературознавчий, психологічний, семіотичний та інші для вивчення сновидінь. В останні десятиліття у більшості праць надається перевага структурно-семіотичному підходу, згідно з яким сновидіння розглядаються як специфічні явища, що співвідносяться з позамовною реальністю і функціонують у творі як «текст у тексті» [5]. Юрій Лотман у монографії «Культура і вибух» визначає сон як надзвичайно крихкий і багатозначний засіб збереження відомостей, як резерв семіотичної невизначеності, простір, який потрібно заповнювати різноманітними смислами, здійснювати його і містичне, і естетичне тлумачення [3, с. 127]. Учений вважає сон традиційним прийомом введення тексту в текст. Відмінності в закодованості різних частин твору виявляють і волю автора, і рівень сприйняття тексту читачем.

Мета нашої статті — дослідити значення сновидінь у структурі повісті К. Вольф «Кассандра». Для її досягнення передбачається використання оніричних напрацювань в комплексі. Методологічною основою для нашого дослідження вважаємо аналітичну психологію К.Г. Юнга, зокрема положення про символіку снів: «Те, що сни являють собою лише справдження витіснених бажань, — давно застаріла точка зору. Так, є сни, котрі й справді рефлектують справджені бажання або страхи. Проте чого лишень у снах немає! Сни можуть бути безжалісними істинами, філософськими сентенціями, ілюзіями, дикими фантазіями, споминами, планами, передбаченнями подій... і Бог знає чим іще. Адже сон є особливою формою прояву несвідомого, і як у свідомості маємо не лише бажання й страхи, а й безкінечну множину інших речей, так само наша сновидяча душа володіє таким же, а то й значно більшим арсеналом смислів і можливостей» [Цит. за: 4, с. 245]. Також ми використовуємо положення Ю. Лотмана про сон як семіотичне вікно [3, с. 123–126].

У повісті «Кассандра» Кріста Вольф зобразила надзвичайно болісний, складний процес самопізнання головної героїні, її шлях до опанування даром провидіння за допомогою раціоналістичного аналізу кожної миті життя і навіть смерті: «...я розщеплена всередині себе, спостерігаю сама за собою, бачу себе сидячою на цьому проклятому грецькому возі, тремтячи під своїм покривалом в пропасниці страху. Чи буду я, щоб не звиватися від страху (...) чи буду я в ім'я розуму до кінця розщеплювати себе, поки сокира не розщепить мене...» [2, с. 112]. Саме за допомогою уважного погляду, який бачить те, що ховається за предметами та подіями, і безжального аналізу Кассандра стає провидицею. Провидицею, якій не вірять троянці, але, за задумом К. Вольф, мають повірити сучасні читачі.

В основі твору давньогрецький міф про Кассандру, передбаченням якої ніхто не вірив. Вольф зберігає основні вузли її міфологічної історії, намічені попередниками: Гомером, Есхілом, Евріпідом, Ф. Шиллером та іншими, але створює оригінальне трактування характеру Кассандри, зображує складну колізію стосунків Кассандри з батьками Пріамом і Гекубою, сестрою Поліксеною, братами Есаком, Гектором, Парісом та іншими персонажами. Новий елемент сюжету — кохання Кассандри до Енея. Повість побудована у формі внутрішнього монологу Кассандри, який вона творить в останній день свого життя, спочатку за кілька годин, а потім і миттєвостей до смерті. Психологічно достовірним є те, що Кассандра пригадує весь свій життєвий шлях, унаслідок якого вона стала бранкою Агамемнона, хоча (за версією К. Вольф) могла залишити приречену Трою разом з невеликим загоном Енея. Письменниця приковує увагу читача до спогадів провидиці таємницею, яка буде розкрита тільки у фіналі повісті: чому Кассандра для себе і своїх дітей вибрала жакливу смерть в Мікенах, а не життя, нехай і на чужині, з коханим Енеєм. Чому людина, якій відкрите її майбутнє, живе так, ніби воно їй невідоме?

Чи не найважливішу роль у з'ясуванні мотивів вчинків Кассандри та інших персонажів є тлумачення сновидінь, які є «особливою формою прояву несвідомого». У повісті найбільше зображено сновидінь самої Кассандри, серед яких найважливішими є перший сон про дар пророцтва від Аполлона, сновидіння про загибель Трої та остаточну розлуку з Енеєм, сон про неправильно поставлене запитання і символічний сон з червоного і чорного кольорів.

У тексті зображені сни й сновидіння і інших персонажів: хрестоматійно відомий сон Гекуби про палаючу головешку, розповідь Андромахи про сон Гектора, сповнені жахів сни Поліксени, сон Пріама про двох драконів. Особливість зображення сну Гекуби в тому, що К. Вольф подає кілька його тлумачень різними персонажами, серед яких із авторською концепцією цінності життя в різноманітних проявах корелює думка Арісби про відродження культу богині Кібели, яка у тексті є символом життя. Сни Поліксени, з одного боку, є проявленням її суті — бажання бути жертвою обставин, а з іншого, — вони важливі й для самопізнання Кассандри, бо відкривають їй таємниці

процесу осмислення життя й самої себе. Сон Пріама про двох драконів важливий не лише для пізнання підсвідомості сновидця, а й виявлення світоглядних основ двох жерців храму бога Аполлона — Кассандри і Пантоя. Зупинимося на ньому детальніше. Царю Трої Пріаму приснилися два дракони, на одному кований золотий панцир, у іншого — гострий спис, один невразливий, але беззбройний, інший — зі зброєю, але вразливий. Бій між ними триває вічно. Кассандра сказала батькові, що він перебуває у вічному протиборстві з собою, хоче зробити вчинок, але сам себе паралізує. Пантой же проголосив, що дракон у золотому панцирі — Пріам, а озброєний дракон є уособленням значно більше озброєних ахейців. Після такого тлумачення цар наказав збільшити виготовлення зброї. Кассандра одразу зрозуміла, що Пантой свідомо неправильно пояснив сон, і він навіть не став приховувати від неї причин такого вчинку: «Це звірі. Вони будуть виконувати свої бажання і без нас. Навіщо заважати? Щоб вони нас розтоптали? Ні. Я зробив вибір» [2, с. 134]. Така позиція неможлива для Кассандри. Однак її безкомпромісний намір бути правдивою у всьому, навіть у своїх помилках, ранило не лише її саму, а й людей, які по-справжньому люблять.

Найжагучіше молода Кассандра бажала стати жрицею у храмі бога Аполлона. Це бажання її бентежило, адже вона знала, що жрицею має стати її вродлива сестра Поліксена. Неусвідомлене наснилося їй дуже налякало дівчину. Уві сні до неї прийшов бог Аполлон, і вона його одразу впізнала, хоч він і був чимось схожий на грека Пантоя, який навчав Кассандру таємницям ремесла жриці, а ще був її коханцем. Її налякали жорстокі очі бога, пізніше дівчина назве їх тверезими. Кассандра оповідає свій сон короткими реченнями, зі вставними конструкціями, рвучкою інтонацією, що є вираженням страху й нерозуміння: «Аполлон — бог провісників. Він знав, чого я пристрасно бажала: дару провидіння, яким він і наділив мене — і я посміла нічого не відчутти! — недбалим порухом руки, щоб потім захотіти мене як чоловік, і я вважаю, що лише через мій страх він перетворився на вовка, біля якого юрмилися миші, а зрозумівши, що не може взяти мене силою, плюнув мені в рот» [2, с. 108].

Онїричне начало оповіді виявляється в тому, що К. Вольф зображує стан виходу із сновидіння, який точно виражає її відчуття: огидний смак у роті і дуже сильний страх. Страх вигнав Кассандру з храму, де вона мала ночувати як жриця, і змусив шукати захисту в палаці, де жила її матір цариця Гекуба. Реакція матері на сновидіння дочки є свідченням і різного світосприйняття, і їхнього родинного відчуження. Лише одну мить обличчя Гекуби виражало стурбованість, а потім одразу холодне запитання: Аполлон Лікейський — вовк із мишами? Кассандра пояснює, що так їй розповідала няня. Згадка про няню миттєво нагадує Гекубі, що вона цариця, яка не повинна зважати на оповідки рабів. Її турбує інше: чому дочка не віддалася Аполлону? Для неї природно, що жриця уві сні кохається з богом, якому служить. Проте Кассандра вже давно кохає Енея, і тому (як цілісна особистість) навіть уві сні не може зрадити своє кохання, яке є сенсом її життя (недаремно епіграфом до твору Вольф обрала поетичні рядки Сапфо: «Ерос внонь меня мучит, истомчивый, горько-сладостный, необоримый змей», перекл. В. Вересаєва). Кассандра керується ідеалами, і першим утіленням ідеалу для неї, як не дивно, став не бог Аполлон, а Еней.

Мотив пристрасності Аполлона до Кассандри та її непоступливості вважається одним з найдавніших у міфі про Кассандру, і практично жодна з численних літературних інтерпретацій не обходиться без нього. Кріста Вольф збагачує цей мотив відповідно до порушених проблем у повісті і пояснює суть нововведених деталей у «Франкфурських лекціях». Міцність її характеру виявляється в тому, що вона не поступилася богові, тому згодом зможе сказати «ні» найдорожчим людям — батькові, коханому. Тисячі разів повторювані життєві ситуації, коли вона залишається вірною своїм переконанням, породжують зрештою її самоусвідомлення: «Я народилася, щоб казати “ні”».

Важливість першого сну, зображеного в повісті, визначає сама Кассандра, називаючи його ключем до свого життя. Крім того, саме через сприйняття цього сну

показано ставлення інших персонажів до головної героїні. Пригадаємо, наприклад, реакцію Гекуби. Поведінка матері показує, що вона живе зовсім у іншому світі, ніж її дочка (не ідеалів, а компромісів), тому вердикт Кассандри категоричний: «Ні, ніколи не мала я розповідати цей сон Гекубі». Подвійне заперечення, номінація матері власним іменем — промовисті ознаки відчуження. Зовсім по-іншому відгукнулася нянька Партена: вона зблідла. Чому? Кассандра гарячково шукає пояснення такій реакції, перебираючи різні почуття: переляк, гнів, спокуса... Несподівано вона висловлює припущення, що блідість викликана навіть не розповіддю, а її здатністю викликати такий стан у інших. Зрештою саме Партена згодом пояснює перший сон Кассандри: «Якщо Аполлон плюнув тобі в рот, — сказала вона урочисто, — це означає, що в тебе є дар передбачати майбутнє. Але ніхто не буде вірити тобі» [2, с. 112]. Водночас перший сон, крім додаткової психологічної характеристики персонажів, виконує ще одну функцію — провіденційну, тобто обраним відкривається їхнє майбутнє внаслідок їхнього спілкування з богами.

Автор вдається до віддаленого тлумачення першого сновидіння, щоб показати подальше змушнення героїні. Зауважимо, що еволюцію характеру Кассандри К. Вольф зображує також за допомогою оніричних елементів — це ще одне сновидіння і набуття певного вміння, пов'язаного з відмовою публічно тлумачити сни.

Дівчина бачить ще один сон, у якому не символічно, а прямо зображено розлуку з Енеєм — він відпливає на кораблі від берегів Трої — і загибель міста в полум'ї. Це сновидіння у свідомості Кассандри виникає неодноразово, проте не тільки катастрофічність картини змушує її рефлексувати, а також її невідповідність мирному часу: «Хотіла б я знати (...) який неспокій, невідчутний у час миру, в пору щастя — так ми говорили, — викликав цей сон» [2, с. 109].

На початку своєї діяльності в якості жриці Кассандра бачила картини майбутнього в снах. Пантой учив її аналізувати реальні події та відповідно до них передбачати майбутнє. Дівчина ж прагнула підтверджувати свої пророцтва снами, бо згодом визнала, що їй не потрібен був справжній світ. Вона хотіла самовіддано служити богам, які над ним панували. Розуміння того, що реальність приховує значно більше, ніж видно на перший погляд, прийшло після спостереження стану трансу, який оволодів дівчатами-танцівницями. Їхній танок був частиною ритуального служіння богині Кібелі, яка вважалася Великою Матір'ю, Матір'ю богів і всього живого, вона відроджує померлу природу й дарує родючість. Цей стан екстазу, який пережили танцівниці, надав їм змогу побачити те, чого не бачила Кассандра, і спонукав її до світоглядного відкриття: «Що відбувалося? Де я жила? Скільки ж у Трої є дійсностей, окрім моєї, яку я вважала єдиною? Хто установив точну межу між видимим і невидимим? Хто допустив, щоб земля, якою я так впевнено ходила, здригалася?» [2, с. 110]. Так поступово, простуючи за ниткою внутрішнього монологу, Кассандра нанизує свої відкриття інших реальностей і вчиться за звичними речами і подіями бачити символічний сенс.

Не всі сни Кассандри в повісті тлумачаться, можливо, автор так натякає, що є у світі речі неясні, і людина пізнає їх за допомогою не логіки, а інтуїції, серця. Кассандра найбільше любила зі своїх братів Есака. На відміну від чорнявих дітей Гекуби і Пріама він був світловолосий. Есак також вирізняв Кассандру, дужче за сестру він кохав лише свою юну дружину Астеропу. Коли вона померла під час пологів, Есак кинувся зі скелі в море. Двічі його рятувала сторожа, проте востаннє він пірнув дуже глибоко, і його не могли знайти. Коли з того місця, де він зник, виринув чорний птах з червоним горлом, віщун оголосив, що Есак перетворився на цього птаха. Кассандра не хотіла в це вірити і так шалено страждала, що її вперше назвали божевільною. Душевні терзання мати разом з нянькою лікували снодійним напоєм, що викликав тяжкий сон із видіннями. Кассандрі снилося, що ненароджена дитина Есака й Астеропи росте в ній, проте коли прийшов час пологів, вона не захотіла народити й виплюнула її. Це виявився крит.

Сновидіння викликало в дівчини огиду. Старий тлумач снів не пояснив видіння, але порадив матері не пускати до дочки чоловіків, схожих на Есака. Однак такий чоловік прийшов, і це був Паріс...

З часом Кассандра відчула, що придворні троянці жили в полоні ілюзій. Вони трималися за світ, якого вже не було, але зусилля міцнішами відповідно до зменшення колишнього світу.

У повісті Кріста Вольф зображує не лише сновидіння, а й просто сон як фізіологічний стан. Показником пророчності ситуації є можливість бачити сновидіння. Якщо їх немає, це символізує певну критичну ситуацію: «З цього дня я перестала бачити сни — поганий знак. Цей день і ніч, яка прийшла після нього, зруйнували в мені те, що посилає нам сни, і хороші, і погані... Дванадцять разів випікало розжарене залізо те місце в нас, де народжуються біль, любов, життя, сни. Ту м'якість, яка не має імені, але робить людину людиною» [2, с. 158].

У житті Кассандри було кілька періодів, коли вона не бачила сновидінь. Один із них — після відплиття другого корабля. Дівчину вразило те, що Еней, який проводжав батька, кричав: «Гесіона або смерть!» Виходило, що він бажав смерті рідній істоті. Так Кассандра чи не вперше помітила, якими суперечливими можуть бути бажання людини. У снах до неї став приходити Еней і мучити її. Фізичні муки породжували в дівчини відчуття невідвратної біди і «її власної, такої, що породжує відчай, дивності». Вона зрозуміла, звідки в неї залежність і страх: «Мені не потрібен був світ, який він був насправді. Я хотіла самовіддано служити богам, які над ним панували» [2, с. 120].

Коли повернувся Еней, Кассандра після тривалої відсутності снів, знову побачила сон — як сама визначила — «важливий. Такий, що вона його розуміла не одразу, але ніколи не забувала» [2, с. 145]. Сновидіння таке: Кассандра йде незнайомим містом, значно просторішим за Трою. Ніч, проте на небі одночасно сяють сонце і місяць і сперечаються про верховенство. Кассандра має стати третейським суддею для вирішення суперечки: яке світило світить сильніше. Вона не може визначити, зрештою називає сонце. Селена, богиня місяця, залишає небо. Кассандра сприймає цю дію як вирок собі, водночас ремствує: «...як я могла бути винуватою, якщо сказала тільки те, що було насправді» [2, с. 145]. З цим риторичним запитанням Кассандра прокинулася. Першій вона розповіла сон Марпессі — дочці няньки Партени. Колись між дівчатами були особливі стосунки, але Кассандра зрадила Марпессу, і Гекуба її жорстоко покарала. Після цього довіри між ними не було, і Марпесса мовчала. Цей сон став своєрідним відродженням колишньої душевної близькості. Багато днів Марпесса відверталася від Кассандри. Тепер вона дозволила подивитися їй в очі, «вони потемніли й стали глибшими». Вона розповіла Кассандрі, як розтлумачила її сон Арісба — колишня коханка Пріама й матір Есака. Головне в цьому сні — спроба Кассандри знайти відповідь на неправильно поставлене запитання.

Після такого пояснення Кассандра починає міркувати, чому запитання неправильне. Вона виходить за межі фортеці на берег річки Скамандр. До цього її життя було зосереджене в палаці, де всі жили подвійним життям, за німою згодою дотримувалися правил певної гри, нібито доцільної для процвітання Трої. Світ природи знімає полуду з очей Кассандри — вона ясно бачить дилему, бо її не затьмарюють лицемірні правила: «Що це означало: сонце світило яскравіше, ніж місяць. Хіба місяць призначений для того, щоб випромінювати світло? Хто ставив ці запитання? Якщо я правильно зрозуміла Арісбу, я мала право, навіть була зобов'язана, ухилитися від них. Один круг, зовнішній, який оточував мене, розплавився, інші залишилися» [2, с. 145]. Марпесса одразу попереджає Кассандру, що вона згадає ситуацію з неправильно поставленим запитанням, коли прийде час.

Час прийшов, коли троянці заради перемоги вирішили вдатися до зради. Лише Кассандра не згодна, і тоді звучить запитання: чи важливіше жити за своїми законами, чим просто жити? Здається, відповідь очевидна: жити за будь-яку ціну, однак на

неправильне запитання і відповідь неправильна. У палаці Пріама одна Кассандра усвідомлює, що такий вибір приречений на поразку: троянці стануть такими, як ворог, і незважаючи на це, загинуть.

Після душевного спустошення, яке прийшло до Кассандри від втрати віри в богів, усвідомлення нищих дій царя Пріама, вона йде в печери і живе разом з іншими жінками — троянками і грецькими рабнями. Дослідники А. Нямцу і П. Рихло трактують це мирне життя жінок в умовах тривалої війни як феміністичну утопію. Вольф так показує, що життя триває навіть в умовах, коли скрізь панує смерть. Важливою ознакою природності такого буття є те, що жінки можуть бачити сні і розповідають їх одна одній, дивуючись, як багато вони означають і відкривають.

Сама Кассандра в цій колонії теж нарешті побачила сон після «стількох самотніх ночей без снів». Він був кольоровий, з переплетенням червоного й чорного, життя і смерті. Кольори проникали один в одного, але не боролися, як очікувала Кассандра навіть уві сні. Вони весь час змінювалися і безупину створювали нові неймовірно красиві візерунки. Вони були, як вода, як море. В середині кольорової феєрії був світлий острів, до якого провидиця уві сні летіла. На ньому світилася якась істота: чи людина, чи звір. Для Кассандри вона світилася так, як уночі світилося тіло Енея, і це викликало в неї відчуття радості. Радість урвалася падінням і повітряним смерчем. Потім настали темнота і пробудження. Цей сон допоміг дівчині усвідомити, що якими б не здавалися трагічними обставини, людина має знаходити радість від процесу життя і творення нового. У уста Кассандри Кріста Вольф вкладає пророцтво, яке адресує усім читачам: велика перевага мислячої людини — це вміння в темне терерішнє, яке закриває собою усі часи, просунути вузьку смужку майбутнього.

У повісті зображені не лише сні й сновидіння, а й межові з ними ситуації виявлення підсвідомого, зокрема стани марення (Кассандра в ув'язненні), транс (видіння дівчат, які поклонялися Кібелі) та безумства (хвороба Кассандри після того, як вона зрозуміла, що Пріам свідомо хоче розпочати війну). З безумства Кассандру витягнула Арісба, вона наказала дівчині повернутися, бо навіть такий стан не врятує її від самопізнання: «Повертайся, Кассандро! Відкрий свій внутрішній погляд. Подивися на себе» [2, с. 132]. Такі стани є виявом неусвідомлених чи заборонених бажань, а також навіюються кризовою дійсністю — війна троянців з ахейцями, як лакмусовий папірець, показала подвійну ідеологію в державі, знецінення моральних норм, пригнічення свободи жителів міста в'язкою атмосферою страху та всеохопної підозрілості.

Наявність у повісті великої кількості сновидінь самої Кассандри, її батьків Пріама й Гекуби, Поліксени, снів без сновидінь, які знаменують переломні моменти в долі персонажів, межових станів із сновидіннями надають підстави вважати сні і сновидіння композиційним прийомом, який виконує структурно-організуючу роль у тексті. Комплекс проблем, утілених у сновидіннях, назвичайно багатий, йдеться про пророцтво, свободу волі, страх перед незворотним, вірність ідеалам, розуміння цінності життя й неминучості смерті, безумство як стану захисту від жахів реальності тощо. Сні і сновидіння в повісті є важливим засобом пізнання свідомого й несвідомого в людині й суспільстві.

Образи сновидінь перебувають у складних взаємозв'язках і потребують подальшого вивчення. Це, зокрема, тлумачення семантики своєрідного бестіарія сновидінь (вовк і миші, чорний птах з червоним горлом, кріт, дракони, пес та ін.), кольорової символіки, символічних образів тощо. Ці напрями вважаємо перспективними для подальших досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Апт С. Горькая доля пророчицы // Иностранная литература. — 1984. — №5. — С. 239–241.

2. Вольф К. Кассандра / Повесть. Перевод с нем. Э. Львовой. Вступление Т. Мотылевой // Иностранная литература. — 1986. — №1. — С. 100–171.
3. Лотман Ю. М. Семиосфера. — С.-Петербург : «Искусство-СПБ», 2000. — 704 с.
4. Пригодій С.М. Літературознавча онірокритика // Пригодій С.М., Горенко О.П. Американський романтизм. Полікритика : Навч. посібник. — К. : Либідь, 2006. — С. 236–250.
5. Славина О. Ю. Поэтика сновидений : [Электр. ресурс] : Дис. ... канд. филол. наук : спец.10.01.01 «Русская литература» / О.Ю. Славина. — СПб., 1998. Режим доступа: <http://www.dissertat.com/content/poetika-snovidenii-na-materiale-prozy-1920-kh-gg>
6. Wolf Christa. Kassandra. Vier Vorlesungen / Eine Erzählung. — Berlin und Weimar, 1983.
7. http://www.kulturportal.ru/tree_new/cultpaper/article.jsp?number=469&rubric_id=209&crubric_id=1001539&pub_id=448983

Г. БИТКИВСКАЯ

СНОВИДЕНИЯ КАК СТРУКТУРНЫЙ ЭЛЕМЕНТ В ПОВЕСТИ КРИСТЫ ВОЛЬФ «КАССАНДРА»

В статье рассмотрены литературные сновидения как «текст в тексте». Исследована семантика и структура сновидений в повести К. Вольф «Кассандра», определена роль сновидений в структуре повествования. Пограничные со сновидениями ситуации проявления подсознательного — бред, транс, безумие, рассматриваются как важные этапы в самопознании Кассандры.

Ключевые слова: литературные сновидения, «текст в тексте», семантика сновидений, структура сновидений, повествование.

Н. БУТКІВСКА

THE DREAM AS THE STRUCTURAL ELEMENT IN CHRISTA WOLF'S STORY "CASSANDRA"

The article deals with literary dreams as “the text in the text”. The semantics and structure of dreams in Christa Wolf’s story “Cassandra” is analyzed, the role of dreams in narration structure is determined. The situations of subconscious implication such as visions, trance, madness being important stages in self-knowledge of Cassandra and having relations with dreams are defined.

The key words: literary dreams, “the text in the text”, semantics of the dreams, the structure of dreams, narration